

GRAFIKAI SZEMLE

SZAKFOLYÓIRAT A GRAFIKAI IPARÁGAK SZÁMÁRA

A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAKKÖRÉNEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

MEGJELEN MINDEN HÓ 20-ÁN

VI. ÉVFOLYAM

BUDAPEST 1896 OKTÓBER

10. SZÁM

MEGHIVÓ.

Folyó hó 25-én leplezzük le azt a síremléket, melyet a magyarországi nyomdászok állítanak *Ács Mihály* sirhantja fölé.

A leplezést megelőzőleg a Könyvnyomdászok Szakköre az *anyaegylet helyiségeiben* (VIII., Stáhly-utca 1) *délelőtt pont 9 órakor* gyászünnepélyt tart, mely alkalommal *Láng József* (Nagyvárad) *Ács Mihály (1841—1896)* cím alatt tart fölolvast.

Innen a kerepesi temetőbe vonul ki a közönség, hol *délelőtt fél 12 órakor az Ébredés-, Athenaeum- és Typographia-dalkörök* együttes közreműködése mellett megy végbe a sírkő ünnepélyes leplezése. (*Ács Mihály sírja a Batthyány-mauzóleum közelében van.*)

Az egész ország nyomdászszága részt kér magának a kegyeletből, a mikor filléreivel létrehozta a szép síremléket. Reméljük, hogy az ünnepélyen is megjelenik mindenki, a ki csak teheti, hogy minél impozánsabb legyen a végső akkord, a melylyel az emlékezetnek adózunk.

Jöjjön el mindenki, a kinek tudomására jön e szerény ünnepség s ne vegye mellőzésnek, ha esetleg tévedésből meghívót nem kapott.

Budapest, 1896. évi október hó.

Könyvnyomdászok Szakköre.

Nyomdatulajdonosok országos kongresszusa.

Öt éve mult, hogy az ország több vidéki nyomdászgyülekezett össze Szegeden, tele elkeseredett panaszszal. Elmondták, a mi a szivükön feküdt és a bajok ellen intézkedéseket kértek.

Igaz, hogy a helyzetük, az öt esztendő daczára is, ugyanaz, a mely a kongresszus előtt volt; de a hozott határozatokból kifolyólag legalább kaptak meglehetősen sok *miniszteri ígéretet*; a mi legalább annyit megér, hogy azok beváltását előbb-utóbb mégis csak remélhetjük.

Ha a szegedi kongresszus az ott tervbe vett országos egyesületet megalakította volna, bizonyára történt volna a nyomdaipar érdekeiben egy vagy más; mert köztudomású dolog, hogy a miniszter urak könnyen felejtenek és csak gyakori sürgetésre cselekszenek. Az országos

egyesület emlékezetébe hozhatta volna mindegyiknek, a mit ígért.

Lehet, hogy a szegedi kongresszus látszólagos meddősebb hangolta le pályatársaimat és tette érzéketlenné előbb az azóta megalakult budapesti nyomdafőnök-egyesület, utóbb a *Forster Rezső* miskolczi nyomdatulajdonos kongresszust tervező meghívójuk iránt. De én azt hiszem, hogy az előbbinek meghívójától azért idegenkedett a vidék, mert hiszen a fővárosi pályatársak a vidéktől is idegenkedtek, a mikor az egyesületüket megalakították; a *Forster Rezső* indítványa pedig oly későn jött, hogy pályatársaink legnagyobb része akkor már túl volt a székes fővárosi kiállítási utazáson.

Voltunk néhányan, a kik az egybehívott országos nyomdatulajdonos-gyűlésben résztvenni és ott indítványt előterjeszteni akartunk. Én a szegedi kongresszus kezdeményezéseit kívántam folytatni. Kerestük tehát az alkalmas helyet, a melyen újra hangot adjunk a nyomdaipar bajairól. Legalkalmasabbnak az országos gyáripari kongresszus kínálkozott, a melyen a hazai iparpolitika tárgyalásán kívül a kiválóbb gyáripari viszonyok bajai kerültek szakosztályi előzetes vita után a nagygyűlés eldöntésére.

Szeptember 21-én nyílt meg az országos ipari kongresszus *gróf Zichy Jenő* és *Matlakovits Sándor* volt államtitkár társelnöklése mellett. Az első napon a kongresszus megalakulása történt, szakosztályokra csoportosulva.

Az V. szakosztály a mi szakmánk következő tagjaiból alakult: *Becher Frigyes* kartonpapirgyáros (Budapest), *Betogh Pál* (Székely-Udvarhely), *Buschmann Ferencz* (Budapest), *Czettel Gyula* (Budapest), *Egyesy Géza* (Budapest), *Iovag Falk Zsigmond* (Budapest), *Fischer Mór* (Budapest), *Forster Rezső* (Miskolcz), *dr. Gelléri Gyula*, a budapesti nyomdafőnök-egyesület jegyzője, *Hornyánszky Ernő* (Budapest), *Kolba Miksa* (Diósgyőr), *Kalmár Péter* (Budapest), *Láng József* (Nagyvárad), *Márkus Samu* (Budapest), *Mérey Miksa* (Budapest), *Neuwald Illés* (Budapest), *Novotny József* (Budapest), *Rotter Gyula* (Budapest), *Schlesinger Sándor* (Szabadka), *Schuller József* (Budapest), *Szóllóssy Mihály* (Budapest), *Valter Ernő* (Budapest) és *Weinwurm Antal* (Budapest).

Látható, hogy a mi iparágunk, különösen a vidék részéről, nagyon gyéren volt képviselve. Valóban értetetlen, hogy a szegediek, a kiknek a szegedi kon-

gresszus határozatait fölfrissíteni erkölesi kötelességük lett volna, tüntetőleg távolmaradtak.

A szakosztály a kiállítás sokszorosítóipari pavillon irodájába vonult és azonnal megalakult. Elnöke lett lovag *Falk Zsigmond*, jegyzője *Szöllősy Mihály*.

A bejelentett indítványokat két órai tanácskozás után némi módosításokkal elfogadták és a harmadnapra kitűzött kongresszusi összegyűléshez átteni határozták.

Hat indítvány volt a napirenden. *Szilárd Mór* a hazai árúk előnyben részesítése, *Valter Ernő* a nyomdász-szakiskola, *Láng József* a nyomdaiparnak képesítéshez kötése, a bélyegtörvény módosítása, az állami nyomtatványok elkészítésének decentralizálása és az országos nyomdatulajdonosok egyesületének szervezése tárgyában tettek indítványt. *Forster Rezső* is jelentett be indítványokat, de ezek a föntiekben föl lévén már öölve, tárgytalanokká lettek.

A szeptember 23-án zárult országos ipari kongresszus elé a szakosztályi ülés a következő határozati javaslatokat terjesztette:

1. A hazai papirgyártmányok kedvezménye.

Indítványozó: *Szilárd Mór*.

Mondja ki az országos ipari kongresszus, hogy:

1. a hazai vegykészítményű papiripar és kartonipar támogatását óhajtja;

2. az állami és egyéb hatóságok és iparvállalatok vegykészítményű papirokból és kartonokból való szükségletüket lehetőleg a beszerzési források decentralizálásával kizárólag hazai gyárosoknál fedezzék;

3. a hazai ipar e téren is a külföldi versenynyel szemben megvéendő.

A kongresszus e határozati javaslatot egyhangúlag elfogadta.

2. A szakiskola kérdése.

Indítványozó: *Valter Ernő*.

Tekintve ama körülményt, hogy a magyar nyomdászat eddig nem érthette el az anyagi prosperálás és a művészi tökély ama fokát, a melyet hivatva van elérni és ez főleg annak a ténynek tudható be, hogy avatott munkaerő nem áll a kellő számban rendelkezésre:

Mondja ki az országos ipari kongresszus, hogy kívánatos egy grafikai szakiskola létesítése, a melyben a nyomdász-munkások a magasabb tipografiai igényeknek megfelelő szakügyességet elsajátíthatnak. E célból a kezdeményező főnök-egyesületen és nyomdász-szakkörön kívül a magas kormány támogatását, valamint a szakiskola látogatóinak az ipariskoláktól való fölmentését szükségesnek tartja.

A kongresszus észrevétel nélkül fogadta el a javaslatot.

3. A nyomdaiparnak képesítéshez kötése.

Indítványozó: *Láng József*.

Minthogy az 1884. évi iptörvény az abban lefektetett iparszabadság elve dacára küönbőséget tesz az iparüzés gyakorlására nézve, a m. kir. kereskedelmi miniszterre bízva az intézkedést, hogy mely iparágat lehet teljesen szabadon üzni és melyiket köti képesítéshez; minthogy a nyomdaipar országjárta a hozzá nem értő papir- és könyvkereskedők, valamint ügynökök üzérkedésének zsákmánytárgya:

az országos ipari kongresszus szükségét látja, hogy a nyomdaipar is a képesítéshez kötött iparágakhoz soroltassék és ez alapon a könyvnyomdákkal nem rendelkező papir- és könyvkereskedők nyomtatványok közvetítésétől

és saját cégük alatt leendő elkészítésétől eltiltandók; az úgynevezett taposósajtóval működők pedig arra szorítandók, hogy képesített nyomdász-üzletvezetőt alkalmazzanak, a mely esetben az iparendélyt a szakértő üzletvezetők kaphassák.

A kongresszus ily értelemben fölír a m. kir. miniszterelnök és a kereskedelmi miniszter urakhoz.

Ráth Károly kongresszusi alelnök ez indítványt nem tartja végrehajthatónak. Megjegyzi, hogy a nyomdaiparnak képesítéshez kötése érdekében sokszor volt már fölterjesztés, de mindannyiszor eredménytelenül, mert a miniszteriumnak az a fölfogása, hogy a képesítéshez kötés beleütköznék a sajtótörvény szabad szellemébe. *Egyesy Géza* nemcsak a képesítés kieszközését, de a sajtótörvény czélzerű módosítását is szükségesnek tartja. *Láng József* nem riad vissza az ügy többszöri eredménytelensége miatt; kifejti, hogy a sajtótörvény nem azt mondja, hogy szabadon nyithat nyomdát mindenki, hanem azt, hogy »gondolatait szabadon terjesztheti«, ezt pedig a nyomdanyitás képesítéshez kötése mellett is lehet tenni; gondja lesz rá, hogy a fölterjesztendő emlékiratban a kormány fölvilágosítást nyerjen. Kéri az indítvány változatlan elfogadását.

A kongresszus a határozati javaslatot változatlanul elfogadta.

4. A bélyegtörvény módosítása.

Indítványozó: *Láng József*.

A magyar kereskedelem, ipar és gazdaság szabad fejlődésének egyik legsúlyosabb akadálya, hogy bélyegtörvényünk szigorú és túlterhes rendelkezései miatt az árucikkek czélzerű ismertetése úgyszólván megakadályoztatik; maga a nyomdaipar a sajtótörvényben lefektetett sajtószabadság elvétől elüttetik és pénzügyöri zaklatásoknak van kitéve:

az országos ipari kongresszus szükségét látja, hogy a bélyegtörvénynek a sajtótermékekre vonatkozó része a sajtótörvényvel összhangzásba hozassék és ez alapon falragaszok, hirdetések, reklámok és az árucikkek ismertetésére szánt nyomtatványok a bélyegkötelezettség alól fölmentessenek.

A kongresszus ily értelemben fölír a m. kir. miniszterelnök és a pénzügyminiszter urakhoz.

A határozati javaslatot egyhangúlag, helyesléssel fogadta el a kongresszus.

5. Állami nyomtatványok decentralizálása.

Indítványozó: *Láng József*.

A m. kir. kormánynál fönnálló rendszer szerint az állam hivatalaiban szükséges nyomtatványokat a m. kir. államnyomda és egyes kiváló fővárosi nyomdák készítik. A vidéki nyomdák azok megrendelésénél elmellőzöttek, sőt eltiltatnak. Tekintve, hogy e visszás helyzet miatt 1-ször: a fővárosi nyomdák egyrészenek munkatorlódása mellett a vidéki nyomdaipar érzékenyen sújtva van; 2-ször: az állami nyomtatványok elkészítését a vidéki nyomdaipar fölhasználásával épp oly jutányosan lehetne eszközölni; 3-szor: az állami nyomtatványok decentralizált elkészítése esetén nem özőnlene annyi munkanélküli munkaerő a fővárosba, megdrágítva a munkatorlódás miatt sürgős szükségét képező munkaerőket:

Az országos ipari kongresszus szükségesnek tartja, hogy a m. kir. kormánynál fönnálló rendszer megváltoztatásával az összes állami hivatalok és intézmények nyomtatvány-

szükségletüket a vidéken is nyílt, szabad verseny útján ott rendelkezésükre, a hol legjutányosabban megkapják.

A kongresszus ily értelemben fölír a m. kir. kormány minden tagjához.

A kongresszus e határozati javaslatot is egyhangúlag elfogadta.

6. Országos nyomdatulajdonosok egyesülete.

Indítványozó: *Láng József.*

A nyomdaipar és sajtó érdekeinek szemmel tartását és megővését, a szükséges intézkedések sürgetését és kieszközlését leghathatósabban testületi úton lehet elérni; ez okból:

Az országos ipari kongresszus a nyomdaipar létérdekének tartja, hogy az ország összes nyomdatulajdonosai egyesületet alakítsanak és ez úton teljes erővel fogjanak a nyomdaipar bajainak orvoslásához. E célból megbizva indítványozót, hogy alapszabálytervezetet készítsen, esetleg a már meglévő budapesti nyomdafőnök-egyesülettel az országos jelleg fölvétele érdekében érintkezésbe lépjen és alkalmas időben alakulásra hívja meg az ország vidéki nyomdatulajdonosait.

A szakosztályi értekezlet e határozati javaslatát is helyesléssel, egyhangúlag tette a kongresszus magáévá.

Mallekovits Sándor elnök köszönetet mondott ezután a szakosztály buzgó elnöke, *Iovag Falk Zsigmond*nak és a résztvevő indítványozóknak.

***

Ennyiből állt a nyomdatulajdonosok kongresszusa. Három emlékirat alakjában tárják majd föl bajukat a kormánytól.

A kongresszus szakosztályának bizalmából csekélységet tisztelték meg az emlékiratok megírásával, *Iovag Falk Zsigmond* elnököt pedig azoknak az Országos Iparegyesület útján leendő fölterjesztésével.

Ugyanesak nekem jutott a megbízás, hogy az országos egyesület szervezése iránt mozgalmat indítsak.

E megtisztelő hivatásnak tőlem telhető buzgósággal kívánok megfelelni. Nem kímélek fáradságot, hogy az ország összes nyomdászaitól az emlékiratok támogatására szükséges adalékokat kérjek és hogy az országos nyomdafőnök-egyesület minél előbb megtegye nemes hivatását.

Csak arra kérem pályatársaimat, ne zárkózzanak el a cselekvés előtt.

A mi bajainkon magunknak kell segíteni.

Láng József.

Ezeréves irodalomtörténeti kiállításunk.

(Második és befejező közlemény.)

A renaissance-épület emeletes termeiben megismerkedünk ama megifjodott szellemi életnek zsongásával, mely a XV. század lejártával beköszöntött újkor kísértetében jött létre, a vallásújítás által fakasztott pártusáknak irástermékeivel, Erdélynek nemzeti fejedelmi idejében szépen viruló irodalmával, valamint a Rákóczi-kortól fogva egészen az 1848—49-iki szabadságharczig, hazánk önállósítására törekvő mozgalmak érdekében

síkra szállott, majd védő, majd támadó eszközöket képező elmeszüleményekkel, melyeknek mind-mind a könyvnyomtató-sajtó adta meg a lehetőséget, hogy a nép vérebe szívárognanak át és ezen az úton hassanak termékenyítőleg kulturális életünk megizmosodására, nemkülömben a többi európai nemzetekkel való lépéstartásunkra.

Kitárva látjuk előttünk a reformáció korszakában Magyarországon vezérszerepet játszott férfiakról származott könyveket, Heltai, Telegdi Miklós, Honter, Bornemisza Péter, Dávid Ferencz, Mélius Péter, Károli Gáspár, Pázmány Péter és mások hitvitázó iratait, a Verbőczy-kiadásokat, Szenczi Molnár Albert külföldön készült könyveit, Párizs Pápai Ferencz és egyéb hazai jelességek kiadványait.

Szemlélhetjük továbbá művészetünk XVI. századbéli csodálatra méltó gyakorlóit, a *vándornomdászoknak* termékeit, kiknek tevékenységét dr. Ballagi Aladár ismert nyomdász történeti munkájában a következő sorokban oly szépen esetele:

Minő lábon is állott akkoriban a nyomdászati!?

Kezdetleges viszonyok közt az ezermesterség virágjában áll. Miként manap az epirota pásztor egymaga szánt-vet, gunyhót épít, lábbelit varr, fúr-farag, kovácsol, e mellett katona, s szántson vagy faragjon, hátán a fegyvere, elválhatlan társa minden foglalkozásában: úgy a XVI. században, a nyomdász szintén egy személyben minden volt.

Külföldön a nyomdászati feltalálói ördögösöknek tartották. Ha megtekintjük ma, a munkamegosztás korában ez eszme itteni első terjesztőinek életét, tetteit, mi előttünk is megfoghatatlannak, csodásnak, bűbajosnak tünnek fel. Csak a primitív állapotok, s a vallásos lelkesültség magyarázhatják ki az ő műveiket.

A nyomdavezető, ki egykor szent lelkesedéssel hallgatta Melancthon »lábainál« a vallástudomány igéit: mihelyt, nagy lötés-futással, ideig-óráig tartó nagy úri pártfogóra tett szert, ura s a maga költségén, berendezi nyomdáját. De egyes betűtípusok hiányzanak, görög és zsidó betűk sincsenek, pedig exegetikai művében, melyet éppen most végzett be, okvetlenül szüksége van ezekre. Haladéknélkül indul maga, vagy bizalmas jó embere, Dobsinára betűérczért, s egyuttal a Szepességéről papirost hozat. Mikor aztán érez és papiros benn van a műhelyben, fohászkodik istenéhez, s aztán hozzálát — bizonyosan a nyomtatáshoz? — dehogyan, előbb még a betűk metszéséhez. A lelkes ember nem enged. Nem hiába nézegette ő, külső országai akadémiákon tanultában, hogy miként metszik a betűt, most jó hasznát veszi, megpróbálkozik ezzel a kemény feladattal is, s emberül megoldja, mert a mi fogyatkozása van műszaki jártasságában, busásan pótolja szorgalommal, lelkesedéssel. Aztán hozzálát a szedéshez. Vászonzacsokát varr össze, mindenikbe más-más betűt tesz. Balkezébe egy darabka léczet vesz, melynek a befelé eső oldalán kávája van, hogy az erre szedett betű le ne essék. Ha elkészül egy sor, összeköti a szedést, a másik sortól oszlopzsinórral válaszlánc el. S elhelyezi a sajtó keretében.

Ég a kezében a munka. Egymaga írja, javítja, nyomtatja művét éjjel-nappal, s végre elkészül sajtója legelső terméke, melyet 200—300 példányban állít ki. Ekkor könyvkötők után lát, vagy tán maga is ért hozzá, s jól-rosszul befűzi, ha kell, be is köti a könyvet.

Azt hinnők, szegény ember mindennel készen van: elég gondja, fáradsága volt eddigelé, megpihenhet. Pedig még ekkor jó a legnehezebb, a leglealázóbb: a könyvek eladása. Ninesen posta, nines hírlap, mely hirdesse a mű megje-

lenését, s szegény ördögünk könyveinek csak egy csekély részét küldheti szét alkalmissal a nagy urakhoz s a tudósokhoz.

A kor szokása, hogy a kész könyvet helyébe kell vinni a vevőnek, s a nyomdász vagy megbízottja nyakába veszi az országot, törődve, nélkülözve jár nemesi portáról nemesi portára, úton-útfélen tudakozódva a vásárokról.

Valódi szerenese, ha valahova éppen jókor, vásár idején érkezik. Ilyenkor, ha van ismerőse, ahhoz száll, s kimegy a vásárra vevőt fogni. Ha nincs jó barát, ismeretlenül nem állít be a paphoz ládáival s batujával, hanem akkor is kimegy a vásárra — az árusok közé.

Látjuk, minő — jobbra érdemes — buzgósággal terigeti ponyváját, majd kipakolja készletét s ajánlja fűnek-fűnek sajtója nehány daraból álló termékét. Időnkint el-elzavarja a bámész csoportokat, a köznépet, mely nagy szemeket mereszt a még soh'sem látott újmódi portékára. Arcza kiderül, midőn a tömeg közt, hosszú fekete talárjuk után ítélve, papokat s tanítókat lát feléje közeledni. Beszélgetésbe bocsátkozik velök, s megered a vita hittudományi kérdések, azon kor legnagyobb kérdései fölött.

A beszéd rátér az ajánlott művekre. Dicséri minden, de annál kevesebb veszi, egy résznek nincs rá anyagi ereje, más rész drágálja, mert felesége ott van a sarkában s már kiszemelte a szomszéd szücsnél azt a bársony-prémes fekete mentét, melyben Úrszületése napján kíván megjelenni a szentegyházban. Eljár az idő, oszlik a sokadalom, s a mindenes-nyomdász potom áron engedi át egyetlen kincsét, a miből élnie kell. S megy az örökvándor tovább, elégedetten, mert vele van egyetlen talizmánja: az a boldogító önérzet, hogy az Úrnak tetsző világosságot terjeszti.

Isten csodája, s egyedül a vallásos lelkesültségből magyarázható ki, hogy nyomdászatunk ekkoriban annyira is mehetett, a mennyire tényleg haladt.

Sorra véve a termeket, a 27. számúban a 106. sz. üvegszekrényben Ráth György könyvtárából csupa ritka könyvekből álló gyűjteményre bukkanunk. Itten feltűnt nekünk a Heltai-nyomda egy munkája, mely címlapján zászlót tartó oroszánt mutat.

A 34. teremben igen érdekes írásbeli ereklyéket találunk hártán és papiroson, közte számos török nyelvűt.

Belépve a 35. sz. terembe, a nyomdászt rendkívül kellemesen lepi meg a 125. sz. tárló, mely Zsámboki János, Honter és Georgievitz Bertalantól való könyveket tartalmaz. Ezen munkák mindannyiát külföldön állították elő a XVI. században; Zsámboki munkái többnyire Antwerpen városában a világhírű Plantin-nyomdában, Honter kiadásai Bazel és Zürichben, míg Georgievitzéi Lyonban, Rómában és egyéb helyeken készültek. Ezek a könyvek valamennyien egytől-egyig remekai a könyvnyomtató-mesterségnek és ma is beválnak mintául. Szerencsés tulajdonosuk és kiállítójuk Apponyi Sándor gróf.

A 35. sz. terem tartalmazza a nyomdatermékek zömét, az 5394. katalógusszámtól kezdve egészen a 6208. számig, mely töméntelen kincshalmazból tehát csak nagyon töredékesen tehetjük meg megjegyzéseinket.

Hoffhalter Ráfácl, a sokat hányatott és Gyulafehérvárt 1568-ban földi pályáját bevégzett »királyi« nyomdász címlapjain előszeretettel használta a töleseralakú szedést; egyik utolsó munkáján, Császmái István 1568-ban megjelent könyvén azonban nem használja a »királyi nyomdász« jelzöt.

Bártfa első nyomdászának, Gutgesell Dávidnak (1578—1599) nevét termékein négyféleképen láttuk kinyomtatva, úgymint: Gutgesell, Guttgesell, Guttgesel és végre: Gutgesel. A neveknek ilyen eltérő kinyomtatását különben más nyomdászoknál is észrevehettük.

Több XVII. századbéli pozsonyi nyomtatványon a verzál Ő betűk olyformán vannak jelezve, hogy az O betű belsejébe kurrent e betűt helyeztek el.

Debreczen városának derék nyomdása, Kassai Pál (1686—1694), úgy látszik, Kassa város szülötte volt, mert latin nyelvű termékein mint Paulum Cassoviensem írja magát alá.

Wechelius Zsigmond tejfalusi nyomdásztól is van egy könyv kiállítva, a kinek később Wechelius András lépett örökségébe, 1650—1659. Somorján és Kőszegen nyomdászokodva. Ez a két Wechelius honnét való származását mai napig homály fűdi. Talán nyomra vezethet ama megjegyzésünk, hogy a XVI. század vége felé Majna melletti Frankfurtban létezett egy Wechel András nevű nyomdász, kinek tekintélyes üzletét örökösei még 1600 körül birták és hogy ezek nyomdájában abban az időben több német meg latin nyelvű krónika jelent meg a magyarországi hadi eseményekről, Lewenklaw János szerkesztése mellett. Jó volna megtudni, hogy a fenti Wecheliusok nem leszármazottjai-e a frankfurti Wechel nevű nyomdászoknak?

Érdekes gyűjtemény a 6083. szám alatti: Gróf Széchényi István összes munkái s a reá vonatkozó irodalom, kiállítva a nemzeti Casino könyvtára által.

E gyűjtemény közelében, a 141. sz. tárlóban remek művű régi könyvkötő-munkák vannak bemutatva, többnyire az egyetemi könyvtár és Ráth György magán-könyvtárából.

Ugyanitt áll egy sarokban egy XVII. századbéli könyvnyomtató faprés és simítóasztal; mindkét ritka tárgyat a kassai felsőmagyarországi muzeum állította ki.

Id. Szinnye József pedig régi hírlapokkal gazdagította a kiállítás e részét.

A 36. sz. terem 147. sz. tárlójában újra akadunk egy érdekes gyűjteményre XVII—XVIII. századbéli nyomdatermékekből, Ráth György könyvtárából.

A 45. teremben Rákóczi-kori emlékek vannak ki-tárva, közte sok nyomtatvány is, mely utóbbiakat a m. n. muzeum állította ki.

Átmenve a 47. sz. terembe, a 165. sz. tárlóban igen érdekes gyűjteményét látjuk a papirospenzeknek, régi osztrák bankó-czéduláknak és az 1848—49-ki Kossuth-bankóknak, továbbá egyes városok szükség-pénzeinek. A Kossuth-bankók szép technikai kivitele megérdemli, hogy azok tüzetesen megismertetessenek a mai szakközönséggel.

A 167. sz. tárlóban pedig Hentaller Lajos állította ki az 1848—49-ki szabadságharcra vonatkozó nyomtatványokat, hírlapokat, röpiratokat, értesítéseket, élel-lapokat és gúnyrajzokat.

Az 56. terem zene- és színművészeti tárgyakat tartalmaz. Találunk itten régi kotta-nyomtatványokat, színlapokat, színházi emlékkönyveket, nevezetes szindaraboknak első kiadásait és egyéb, e szakba vágó ritka és értékes kéziratokat, rajzokat, vagy másnemű nyomdai termékeket.

A szomszédos 57. sz. terem az utolsó, mely reánk nyomdászokra közelebbi érdekekkel bír; ez pedagógiai és természettudományi tárgyakkal, közte nagyszámú régi könyvvel van megtömve, 8095. és 8096. sorszámok alatt két szép Honter-nyomatványt találunk. A 8117. sorszámú könyv velencei termék, egy ötnyelvű szótár szép gót körzettel; Szcenzi Molnár Albert egy 1607-ben Herbornban (Németország) készült Kis Catechismusán a könyvnyomtató, Raabe Kristóf, magyarosan: Hollósnak írja nevét.

Tótfalusi Miklóstól is találunk itten számos könyvet. Leginkább feltűnt nekünk a 8241. sz. könyv *Magyar Oskola* címmel, melyből két szövegoldal van közszemlére kitéve. Szembetűnő itt a használt betűk szépsége és a sorok egyenletessége. Megemlítjük itt még, hogy már Tótfalusi is azt a szokást követte, hogy a bevégzett mondatok után nagyobb hézagot osztott be, mint az egyes szavak közt. Ezt, a Németországban és itt-ott nálunk még ma is dívó szokást abban az időben — úgy látszik — általán követték, és pedig nézetünk szerint azért, mert ez által szemmel láthatólag akarták az olvasásban kevésbé gyakorlottat, vagy esetleg az előolvasót a mondat befejeztére figyelmeztetni.

Ezzel berekesztjük kiállítási referadánkat. Sajnos, mindennek a sok szép, szemet gyönyörködtető dolognak együttléte már csak napok kérdése, azután megint viszakerülnek tulajdonosaikhoz; az emlék azonban, a melyet a hozzá értő szemlélőben keltettek, megmarad egy meseszerű álom visszfényében.

***

A m. tud. Akadémia is rendezett nagybecsű ritkásaiból időleges kiállítást saját palotájában, melyen többnyire unikák voltak közszemlére kitéve. Látható volt több igen díszes török nyelvű kódex, régi magyar nyelvemlékek kiváló hazai írók, mint Kisfaludy, Petőfi, Madách, Arany és másoktól megmaradt ereklyék s egyéb általános érdekekkel bíró tárgyak.

Magyar nyelvű kódexek közt különösen feltűnt az úgynevezett Kriza-kódex pompás és művészi kivitelű színes cziradáival, továbbá egy XIII. századbeli biblia, szintén nagyon szép kiszínezésével.

A kiállított könyvnyomdászati termékek sorra igen ritka és értékes könyvek voltak. A külföldön készültek közt főlemlendő egy 1483. évi német biblia-kiadás Koburger Antal jeles nürnbergi könyvnyomtató műhelyéből, meg a Feger Teobald budai könyvkiadó által Radtolt Erhardnál Augsburgban 1488. évben készített latin nyelvű hazai krónika.

Érdekes Erdősi János könyve, melyet Abádi Benedek állított elő Ujszigeten 1541-ben; szintúgy a szász nemzet statutumai, melyek Brassóban nyomtattak 1583. esztendőben. Végre itt találtuk a Luther-bibliának első magyar kiadását, ez tudvalevőleg vizsolyi termék.

A jeleseink emléktárgyait magában foglaló üveg-szekerényben egy szivar is volt kiállítva, melyet Marich Ágoston derék szaktársunk kapott ajándékba, mint a *Pesti Napló* főszerzője, szerkesztőjétől, báró Kemény Zsigmondtól és melyet Marich kegyeletesen letéteményezett a Kisfaludy-társaság ereklye-gyűjteményében.

Kívánatos volna, ha közintézeteink gyakrabban tennék

ily módon hozzáférhetőkké könyvkincseiket, hisz a véka alá rejtőzködéssel nem felelnek meg alapítóik nemes intenczióinak, nem mozdítják elő közművelődésünk ügyét.

Faragó.

A magyar nyomdászat korszakai.

I.

Szakirodalmunk lassú haladása. — Hiány nagyobb történeti szakmükben. — Faulmann általános nyomdásztörténete.

Sok dicséret hangzik Magyarország mindenoldalú és nagyfokú haladásáról minden téren. És tagadhatatlan, hogy ha aránylag veszszük a dolgot s Magyarország mai állapotát csak az ezelőtti ötven évvel hasonlítjuk össze, a haladás oly óriási fokát találjuk már a társadalmi, szellemi, anyagi s általán minden téren, melyről azt lehet mondani, hogy ezelőtt félszázaddal senkise mert még csak álmodni sem róla. Hiszen csak maga az ország fővárosa mi volt ezelőtt ötven évvel? Kisváros-számba ment, ma pedig több mint félmillió lakosságával a világvárosi címet követeli magának. És ha jól körütekintünk, ily nagy és mélyreható az eltérés minden téren, ha a jelent és a csak nem is olyan mesze múltat összehasonlítjuk. Haladásunk e század folyamán igaz, hogy óriási, azonban lehetetlen, hogy rá ne utaljunk ez óriási haladásnak némely nagy hézagaira, hiányaira, némi tekintetben egyoldalú voltára. Különösen szellemi haladásunk ama terén észlelhető nagy hiányaira kívánok ezuttal rámutatni, melyet a *reális művelődési ágak* elnevezése alatt lehetne összefoglalni, t. i. a hova a többnemű szaktudományok, az ipar, gazdasági, technikai tárgyak stb. roppant tömege tartozik. Ezeknek a tudományoknak gyakorlása és magyar nemzeti alapon való terjedelmesebb s nagyobb fokú művelése még ma is csak a távoli jövő vágyai közé tartozik.

Hiszen hogy egy közeli és csattanós példával éljek, csak nem is oly rég volt alkalmunk a lapokban olvasni, hogy valaki Magyarországon egy nagyobb *földrajzi* művet adván ki, arra mindössze 3, mondd három (!) előfizetőt talált, s mikor ugyanazt a művet németül is kiadta, egypár ezer körül talált érdeklődő és a munkát meg is értő olvasóra. És sajnos, ilyen módon vagyunk hasonló reális és egyéb szakdolgokkal is. Sajnos, hogy a reális tudományok művelése terén csaknem ott állunk, hogy a legtöbb reális szaknál *jóformán még az illető szakműveltségnek elemeit sem vagyunk képesek elsajátítani a saját nyelvünkön*. Így vagyunk, hisz ezt mindenki tudja, a nyomdászat szakszerű és tudományos irodalmi fejlesztésével is. Van-e csak egy valamire való magyar nyelvű tankönyvünk is, mely a nyomdászok technikai oldalát a tanulók, a kezdők előtt feltárná? Be kell vallanunk, hogy még csak hozzá sem foghattunk eddig egy ily tankönyv megírásához. S van-e csak egy oly dióhéjba szorított általános nyomdászat-történetünk, melyből a szakmának magyar művelője legalább főbb vonásaiban látná annak az iparnak, mely kenyerét adja, létrejöttét, fejlődését, különböző korszakait, jelesebb embereit s azok

működését? Van-e sok oly magyar könyvünk, melyből szakmánkra nézve valami alaposat, szépét, valami érdekeset tanulni lehetne?

A midőn e néhány szóval a reális tárgyak szakszerű művelésének hiányát általában jellemeztem és saját elmaradottságunkra is rámutatnom kellett, ezt némileg a mi mentségünkre is hoztam fel, mert oly országban, hol valamely művelődési ágak egy nagy csoportja általán mostoha elbánásban részesül, mint nálunk, ott nem várhatunk joggal valamely egyes ágtól sem nagyobb haladást, nagyobb kifejlődést. Az általános pangás némiképp mentség a mi számunkra is, hogy ha szakmánk szakirodalmi feldolgozása terén lépten-nyomon a külföldhöz kell folyamodnunk. Tagadhatatlan tény azonban, hogy a reális tudományok művelése terén is a haladás kezdetére immár mi is eljutottunk, s ez a kezdet biztató jövő haladásunkra nézve. Az összes tényezőket számbavéve, bizvást mondhatjuk, hogy szakmánk a többi ipari és műipari szakok között a szakirodalmi művelés terén aránylag az elsők között áll és napról-napra előrehaladva s mind többet előállítva, rövid idő múlva jelentékeny tényezővé növi ki magát szakművelődésünk terén. Az utóbbi időkben rendezett kiállítások, különféle szakfolyóirataink s Szakkörünknek folyton sikeresebbé váló működése is már mind szép bizonyosságai a nyomdászati szakműveltség terjedésének és nagyobbfokú haladásának.

A nyomdászat az általános szellemi művelődéssel oly sokoldalú viszonyban van, hogy annak szorosan technikai oldalát kivéve, a magyar nyomdászatnak művelődéstani és történelmi viszonyairól a mi hazai nyelv- és történettudósaink is már több munkát írtak össze, vagy hoztak idevonatkozó adatot nyilvánosságra.

Igy *Toldy Ferencz*, *Szabó Károly*, *Ballagi Aladár*, *Szilágyi Sándor*, *Révész*, *Ráth György*, *Szimyei*, *Petrik* stb. nevei a magyar nyomdászat történelme terén nagy érdemekkel ragyognak.

Mivel azonban a nyomdászat története maga is sok részben összefügg a nyomdászat belső technikai viszonyainak ismeretével, e jeles, de szakmánk belső dolgaira nézve inkább theoretikus férfiak mellett nagy szükség van a saját körünkből való szakférjsiak szakirodalmi működésére is.

Igen szép példát látunk ez állításunkra nézve *Faulmann Károlynak*, a híres nyomdászati szakirónak könyvében, ki arra a szép irodalmi polczra, melyen hírnevét mint szakíró aratta, saját vallomása szerint egyszerű *nyomdász-tanonczból* küzdötte fel magát, s a ki az ő gazdag anyaggal rendelkező *Illustrirte Geschichte der Buchdruckerkunst* című művében szépen kifejti azt a nevezetes tényt, hogy milyen — ne mondjuk baklövéseket — követtek el az egyes német nagynevű írók, kik nyomdászati dolgokról írtak és a nyomdászatnak technikai részletesebb s bensőbb titkait nem ismervén, a nyomdászati dolgok leírásában oly hibákba estek, a melyek miatt még különben híres műveiknek értéke is nem kis csorbát szenvedett.

Említett irodalmi jeles tudósainknak s már is több jeles, szakmánkkal irodalmilag is foglalkozó saját nyomdászati szakíróink vállvetett működésének kellene

tehát közrehatni abban, hogy szakirodalmunk egyik nagy lépéseként úgy az *általános nyomdásztörténelmet*, valamint *hazánk részletes és illusztrált nyomdásztörténelmét* már is mielőbb kezeink közt forgathatnánk.

De úgy látszik, hogy ez az utóbbi két óhajításunk még mindig sokáig fog késni az éji homályban.

Pedig valóban fájdalommal töltheti el a magyar nyomdász kebelét, ha szellemi látókörét kissé tágitani óhajtván, még csak a nyomdászat atyjáról vagy atyjairól, mondjuk Gutenberg és társairól sem láthat magyar nyelven egy legalább némileg megfelelő munkát és így sem az európai nyomdászat kezdeteiről, sem annak Európaszerte történt elterjedéséről és fejlődéséről saját nyelvünkön részletesebb ismertetést éppen nem olvashat.

Valóban lehetetlen e pontnál, a német szakirodalom gazdagságánál egy perczre meg nem állanunk és kissé irigykedve bámulnunk azt az óriási tömeg munkát, a mely ott a szakirodalom terén már összehalmozva van. Bizony meglehetősen keserű érzelmekkel kell szemlélőnk azt a nagy különbséget, hogy míg nálunk a szakirodalom történelmi és technikai termékei már is egy hatalmas könyvtárt tesznek ki, addig a mi összes produkcióink egy kicsiny szekrényben elférhet és nagyobb szakművekből alig, csupán néhány szakfolyóiratból állítható össze.

A gazdag német szakirodalom műveit szemünk előtt látva, lehetetlen, hogy ki ne fejezzem ama szerény nézetemet, hogy semmiképen sem volna ránk nézve szégyen, ha a német irodalomban kissé bővebben széttekintve, annak elért eredményei alapján, a külföld szép tudományának gazdag forrásából egyet-mást mi is meríthetnénk, és akár egyes fordításokkal, akár egyes összeállított ügyes és ismeretterjesztő művekkel gyarapíthatnák a németül jól tudó szaktársak a mi, eddig igen szerény s a kezdet nehézségeivel küzdő szakirodalmunkat.

Hiszen ismeretes, hogy a magyar irodalom minden egyéb más elmaradottabb ágában élénk mozgalom folyik ez idő szerint, hogy a jelesebb szakműveket nyelvünkre átültessük, hogy a hazai művelődés ily módon is előgíttessék.

S éppen mivel én is egy nyomdásztörténelmi kérdést tárgyalok bővebben, alkalmyszerűleg bátor vagyok itt megemlíteni, hogy nagy előny volna nyomdászati szakirodalmunkra, ha *Faulmann* említett jeles művét legalább egy *egyszerűbb s kisebb alakú kivonatban* magyar nyelvre átültetnénk s így legalább egy érdekes általános nyomdásztörténelmi birtokába jutnánk.

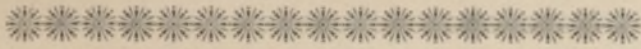
Természetes dolog, hogy *Faulmannnak* a magyar nyomdászat történetére vonatkozó részét teljesen át kellene dolgoznunk és e munkát egyszerűen s leg-helyesebben *Firtinger* jeles szakíró tagtársunkra bíz-nánk, a ki a *Grafikai Szemle* hasábjain közölt jeles szakművében igen szépen kifejtette ama hiányokat és hibákat, melyeket a különben kiváló jeles szerző, a magyar nyomdászat történetével szemben figyelmetlenségéből elkövetett. De hiszen hány külföldi jeles műben vannak a mi viszonyaink ferdén vagy rosszul jellemezve? Mivel mi saját magunk nem műveljük szakirodalmunkat, honnan szerezzon a külföldi szerző arról hővebb s helyesebb ismereteket?

Faulmannak műve egyébként oly gazdag anyaggal rendelkezik, s mint volt nyomdásznak műve annyira szakszerű s beosztása is oly megfelelő, bárha néhol némi kifejtésre szorul, hogy e mű csak kivonatosan is lefordítva, példa gyanánt szolgálhatna a régóta törekvésünk tárgyát képező s még csak ezután megírandó magyar nyomdásztörténet megalkotására nézve is.

Bizvást mondhatjuk, hogy *akár a hazai, akár a külföldi általános nyomdásztörténet nemcsak tisztán nyomdászati szakdolog, hanem érdeklél bir az minden művelődéstörténettel foglalkozó s a művelt nagyközönségre nézve is*; hiszen különösen a régibb nyomdászat a legbensőbb kapcsolatban van az illető korszakok irodalmi és művelődési fejlettségével, úgy, hogy ilyen műnek a magyar irodalomba való átültetése által nemcsak a magyar nyomdászati szakirodalomnak, hanem általán véve a magyar művelt közönségnek is szolgálatot tennék.

Lubik Zoltán.

(Folyt. köv.)

Szabirálatot.

Minden dolog előbbrevitelét, fejlődését, tökéletesbítését a bírálót, vita és a próba mozditja elő és teszi tökéletessé.

Mihelyt valami eszmét csak egyoldalulag adnak elő és semmi ellenvélemény nem hangzik annak tökéletes vagy tökéletlen voltát illetőleg, biztosra vehető, hogy az nem is hiba nélkül való; míg ha a vélemények hozzájárulásával meghányják-vezik annak minden egyes részét, lesz belőle egy általános nézettel találkozó egész, melyben aztán hibát nem, legfeljebb eszmemódosítást lehet találni.

Éppen így vagyunk valami tökéletes technikai dolog keresztülvitelével is. Itt is a hozzáértők, mielőtt az illető tárgynak testet adnának, először különféle tervmintákkal próbálnak szerencsét, hogy megnézzék, illetve megbírálják, hogy mikép fog az a szemnek tetszeni és hogy milyen lesz annak a látképe jobbról-balról, előlről-hátulról, azaz hogy megfelel-e az az izlés minden követelményének és ha már ezen a dolgon túlvannak, fognak csak hozzá a dolog megtestesítéséhez, melyet sokszor, igen sokszor az izlésre való tekintettel még az utolsó pillanatban is változtatásnak, módosításnak vetnek alá, csak hogy minél tökéletesebb mestermű kerüljön a közönség szeme elé, melyet megbámulni, megcsodálni, megdicsérni lehessen.

Alig van ember, — kiből csak egy szikrányi önhittség is van — hogy ne hinné, miszerint az ő kézziménye azon a téren, melyen valamit teremtett, a remekelés netovábbja s melyet mindenki csak áhitattal szemlélhet, s ha aztán a kritika hibát fedez fel benne s esetleg leemeli arról a piederstárlól, melyre készítőjének merész fantáziája helyezte, rögtön az irigység és rosszakarat kifolyásának tekinti s elbizakodottságában mit sem hallgat az elhangzott tanácsokra: halad tovább megkezdett útján a félszég felé.

Mert a bírálót nemcsak a tökéletesedés, de a nemes izlés fejlesztésére is szolgál; mert vannak sokan, kik

általában remek munkát végeznek, de munkájukban nincs izlés; félvilág járhat csodájára valamely remekműnek a kiviteléért, de azért a nemes izlés hiányozhatik abból.

Ha valamely műparágnál, úgy csakugyan a nyomdászatnál vétek, ha elhanyagoljuk a bírálót kultiválását.

Igen sok mesterségnél mintalapok után dolgozhatnak, melyet a rajzművész vagy festő ecsetje szolgálhat számkra, a nyomdász azonban, ha műszedő, legtöbbször, ha nem akar sablon-munkát végezni, saját izlésére van hagyatva a munka elkészítésénél és ha ügyes és izléssel bir, szemgyönyörködtető dolgot teremt a legegyszerűbb anyagkészlet mellett is; ellenben ha darabos, csiszolatlan izlése van, vagy talán izlés nélkül dolgozik, akkor lehet előtte a világ legelső betűöntődjének készlete: legtöbbször szemsértő munkát fog teremteni.

Nálunk, nem is olyan régen, mikor még csak egy szaklappal rendelkezünk, mely azonban ma más elveket szolgál, néha-néha meg-megjelent egy-egy beküldött könyv vagy nyomtatvány felett egy-egy alaposabb, kimerítőbb és tanulságot szolgáltató bírálót, a társadalmi eszmék előtérbe nyomulásával azonban ez a szép szokás a lapból végkép kiszorult, míg végre előbb a Magyar Nyomdászat, később a Grafikai Szemle megindultával újra nagyobb tér nyílt a szakdolgozók fejlesztésére és a szakoktatásra.

Mondhatom, az előző időben a Grafikai Szemle igen elismerésre méltó buzgalommal nyitott tért a szakfejlesztésre, bár nem éppen úgy, a hogy gyakorlatilag tanítani kellett volna, de hát a jóakarát, mondom: az elismerésre méltó jóakarát megvolt, hogy e téren szemléletileg oktatta tanítson.

Fájdalom, a sok költség kimerítette e jóakarát gyéren bugyogó forrását és most már csak egy kiapadt forrás előtt állunk, melyből éltető elemet hiába várunk.

A Grafikai Szemle tanítása a szakdolgozók terén igen költséges volt, azért nem is birta sokáig, más téren és sokkal költségmentesebben és mégis sikeresen kell tehát előbbre vinni a gyakorlati szakoktatást: *szabirálót* útján.

Szabirálatot kérnénk a Grafikai Szemlétől, hogy ne maradjunk hátra előrehaladásunk közepette; szabirálót kérünk, hogy tudjuk mi a jó és mi a rossz, és végül szabirálót kérünk azért is, hogy megtudjuk, hogy miért rossz az, a mi kifogásolva lett munkánkban és miért jó az, a mi meg lett dicsérve.

Mert hiszen csak az által tanulunk, hogy ha beküldött munkánkról alapos és szakértő bírálót jelenik meg; abból merít okulást a fiatalabb és helyünket betöltő nemzedék.

A Szakkör szabbizottsága ma csak képletes testület, mert attól nem olvasunk soha semmit, pedig arra volna hivatva az a bizottság, hogy mint elismert szakemberek nyilvános bírálótuk által tanítsák az elmaradottakat és gyengébbeket.

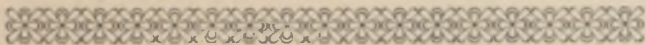
A vidékről és a fővárosból be kellene kérni a nyomtatványokat, hogy megbírálva azokat, segítségére legyenek a nehezebben küzdő szaktársaknak a csinosabb, jobb, helyesebb munkák előállításában.

Mert a műmellékletek adásával nem igen mondhatjuk, hogy oktatta lettünk volna, a mennyiben az

csak arra volt jó, hogy a gyakorlatlanabbak a mel-
lékelt műmintákat annak idején, ha az alkalom úgy
hozta magával és ha szükségük lesz rá, utána készít-
sék és tényleg készítették is; ez tehát szolgálta, az
igaz, azt a czélt is, hogy szépet, gyakorlati dolgot
láttasson, viszont pedig sokat rontott, mert tulajdon-
képen nem tanított, csak utánzásra serkentett, már
pedig szerintünk csak úgy lehet tanítani, ha a tanítás
mellett magyarázunk is.

És e tanítás és magyarázás csak a nyilvános bírálat
által érhető el.

Azért kérünk tehát minél több alkalommal szemlél-
tető szakbírálatot.* *Haraszti József.*

A könyvkötészet története dióhéjban.

Egy szép műág érdekes fejlődésének történetét adjuk
alább, dióhéjba foglalva, abban a reményben, hogy
a könyvkereskedő érdeklődéssel fogja e sorokat végigkísérni.

Ma nagy épületek és tágas helyiségekben, tanult
mesteremberek végzik óriási hatalmas gépek segít-
ségével a könyvek kötéseit. Naponta ezerszámra készül-
nek a szebbnél szebb, izléses könyvkötészeti termékek,
melyek aztán a szélrózsa minden irányában megérdemelt
büszkeséggel hirdetik a modern könyvkötészet nagy-
szerű haladását. Szinte hihetetlennek tetszik előtünk
az a tény, hogy hajdanában úgy a könyv, mint táblája
még alakra nézve sem hasonlítottak a mai könyvhöz,
annyira beleszoktunk ezeknek a művésziesen kiállított
kötéseknek forgatásába.

Pedig hát mégsem volt mindig ilyen a kötés!

A rómaiak idejében a mai könyvkötő munkáját egy
szerény tokcsináló helyettesíté. Ez a tokcsináló czedrus-
fából, vagy más drágább anyagból készített csinos
tokokat, melyeket aztán a papirusz-cserje vagy perga-
mentre irt, pálczákra csavart tekercesek burkolatául
használtak. Tekercsalakban és ilyen tokban pedig
azért kellett tartani, mert módfelett törékeny volt.
Éppen ez oknál fogva hamar ráuntak erre a papirusz-
cserjére és más, írásra alkalmas anyagot akartak for-
galomba hozni. Ekkor keletkezett az úgynevezett
kódex; ez egy vékony ólomfémrel borított fatábla
volt, melyet hátul szíjak tartottak össze és többnyire
törvények, tabellák, avagy számadások feljegyzésére
használtak. Csakhogy ez a kódex nem igen tudta
tartani magát: hamar jött, hamar eltűnt, mert kiszorította
a pergament. A kereszténység első idejére teszik
körülbelül azt az időt, midőn az írás mesterségét
csak a kolostorok szerzetesei kultiválták, kik a köny-
veket írva sokszorosították és egymaguk látták el
táblaforma véddelel, még pedig olyképen, hogy a lapokat
összefűzték, pergamenttel fedték le úgy, hogy a két
fedél közepén egymásra hajolt.

* A legtöbb tekintetben egyetértünk fönti cikk eszmemenetével
s részünkről nem fog hiányozni a jóakarát: egyrészt a szakbizott-
ságnál oda hatni, hogy a dolog iránt érdeklődjenek, másrészt ser-
kenteni lapunk olvasóit, hogy nyomtatványaink gyakori beküldésé-
vel módot adjanak szakbírálatok minél többszöri közlésére. *Szerk*

Nem sokáig tartott és ez a kötési mód is alkalmat-
lannak bizonyult, mire aztán vékony fatáblákat kezdtek
használni, ez újítás által az ó-kori könyvet a maihoz
hasonlóbbá téve. Ez a fakötés a szerzetesek találmánya
volt. Téved azonban az, a ki azt hiszi, hogy e derék,
munkás szerzetesek csak a kötés tartósságával törőd-
tek; korántsem. Nagy súlyt fektettek arra is, hogy
a kötés izléses külsővel is bírjon, mely okból is az
elkészült kötetet tetszetős miniatűr festményekkel, farag-
ványokkal, fémöntvényekkel látták el, de még a drága-
köveket sem sajnálták, mikor arról volt szó, hogy a
kötés szép legyen. Midőn aztán később a könyv-
nyomatás nagy kiterjedést vőn, ezzel együtt termé-
szetesen a könyvkötés mestersége is haladni kezdett.
Az első nyomtatott könyveket rézveretű tölgyfatáb-
lakkal látták el, melyeket erős csattok tartottak össze,
de nem a dísz kedvéért, hanem mert a fatáblák
különben hamar megvetemültek.

A maroquin-kötés létét Corvin Mátyásnak köszönheti.
Corvin Mátyás körülbelül ötvenezer kötetből álló könyv-
tárának gondozására számos művészt tartott, kik
könyveinek szattyánbőrbe kötésével foglalkoztak, azokat
megaranyozták és festették. E kötetek mindegyikén
a király czimere és szimbóluma: egy csőrében gyűrűt
tartó holló (Corvin) volt látható. A Corvin-kódexek
kötői és írói ezek voltak: Initaldus Antal, Salvinus
Sebestyén, Casettus Ferencz stb., kik úgy kötötték
a király könyveit, hogy a legirigyebb kritikus sem
alkalmazhatta volna azokra Lafontaine eme mondását:
De loin, c'est quelque chose, et de près, ce n'est rien!
(Távolról valami, közelről semmi.) E mellett bizonyít
leghatározottabban ama körülmény is, hogy a Corvinák
kéthései még a mai napig is elfogadható állapotban
vannak.

A kéregpapirkötés akkor váltotta fel a fatáblákat,
mikor a könyvnyomatók az ívrétalakkal alábbhagytak
és kisebb alakban kezdték készíteni a könyveket.
Ettől az időtől fogva disznóbőr helyett puha borjubőrrel
vonták be a könyvek tábláit. Ez az újítás Francia-
ország diadala, miért is francziakötésnek nevezték el.
Mikor végre a kéregpapirkötés tábláit színes papírral
borították be, a könyvkötés mestersége is egy nagy
lépéssel haladt előre.

Sajnos, e haladásban a múlt század iparának ha-
nyatlása, midőn ugyanis minden iparág visszaesett,
erősen gátolta ugyan, de még sem annyira, hogy ne
fejlődhetett volna lassan tovább és ez egyszerű ipar-
ból valóságos műág lett. Új gépek keletkeztek, mint
hengersizítók, metsző-, lefűrészelő-, hátdomborító-
és aranyozó-gépek, melyek nemcsak megkímélték
a munkást és idejét, hanem segítséget nyújtottak a
könyvkötés szépségének emelésére. E gépek lehetővé
tették a kötéseknek gyors és szép elkészítését, tehát
provokálták a szokást, hogy az új könyvek zömét
már kötve bocsájtják forgalomba.

Ha most egy újkori könyvkötészeti műhelyben a
könyvek kötéscinek elkészítését szemléljük, hol a
munka oly bámulatos gyorsasággal folyik és ezer-
számra készülnek naponta a remek kötések, tessék
a most elmondottaknak hitelt adni! Vajjon hová vezet
e haladás? *Corvina.*

Milléniumi csodabogár.

Ha igaz az, hogy a betűszedő-gépek már arra a tökélyre jutottak, hogy üzemképesek, akkor ennek módját bizonyára a K. és F. upesti nyomda egyik szedője segítette elő.

Ezt bizonyítja az alábbi meghívó, mely méltán foglalhat helyet a millénium csodabogarái között:

MEGHÍVÓ.

Ad euf újpesti általános ünnepségek szakegyesíté sajtó alapja
Janára vasárnap, 1898. évi szeptember hó 20-án az egyetemes helyi
szobor (Császár ut. 19. sz.)

Táncszal és zónapostául

együttműködés

SZÜNETI ÜNNEPÉLYT

rendes. mellyre t. urat és b. ékádját hivatott meghívja
a rendező-bizottság nevében

**Henkó, Szekes, Szabonyi, Fischer, Szabó, Móhr,
Pál, Béla, Gergely, Mihály, Gyula, Jakab**

As unnepele kezdete délután 4 órákor, tánc kezdete este 8 órákor.

A szent egy kütöno nemzeti zenekar fogja eszközölni

Családjegy 60 kr. a pántárnál 80 ar Személyjegy 30 kr.,
a pántárnál 40 kr.

Jegyek kaphatók a rendező-bizottság tagjainál

Jó emlékről, valamint kiindó statokrol gndoskodva leendő.
Kedvezményes idő értéke az unnepele a novemberben vasárnap fog megtartatni

A meghívó kiállításáról nincs szándékom kritikát mondani, csak annak két sora késztet arra, hogy megkérdezzem a csodabogár megteremtőjét, vajjon nevét valamely munkájára így írná-e alá:

ÜGYETLEN,
JÁNOS

ÜGYETLEN JÁNOS.

vagy

Mindenesetre az utóbbi a helyes. (De az előbbi talilóbb. Szedő.)

Erről azonban — úgy látszik — a meghívó szedőjének fogalma sincs. Elárulja azt fenti munkája, hol takarékoskodni akarván a helylyel, a neveket egymás alá szedte, illetve akarta szedni, de oly ügyetlenül cselekedte ezt, hogy szégyenére válnék egy nyomdát sohasé látott gyerekek is.

Azonban a szók közötti szűk közök — úgy látszik — neki is szemet szűrtak, ez indíthatta arra, hogy a vezetéknevet a keresztnévtől egy kommával választja el; ezzel aztán a gordiusi csomó szerinte meg lett oldva.

Pedig ha kissé gondolkodik, minden nagyobb erőlködés nélkül így alkalmazhatta volna az aláírásokat:

HENKÓ PÁL	SZEBENYI GERGELY	SZABÓ GYULA
SZEKESI BÉLA	FISCHER MIHÁLY	MÓHR JAKAB

a nélkül, hogy ez több helyet igényelt volna.

Szomorú világot vet az ilyesmi a szedő iskolai szak-képzettségére és sajnálatos, hogy szakember nyomdájából kerül ki ilyesmi.

Még egy »csekélységet« akarok fölemlíteni.

Idézem e szót azért, mert tényleg így szoktuk mondani. Pedig ha ezeket a csekélységeket mindannyiszor szellőztetnők e lapok hasábjain, erős a hitem, hogy rossz szokásainkon túladhathánk.

A főváros egyik tekintélyes nyomdai műhelyéből került ki egy kis oktáv körlevél; szól pedig ez a Konstantinápoly Budapestben mulatóhelyről. Az egész körlevél 34 sor; ezek közül 33 sor kurrent és egy szó — a legjelentéktelenebb — (RENDEZNEK) verzálisból van szedve.

Nem tudom, az illető szedő mivel tudná indokolni ennek helyességét.

Ha már mindenáron verzalist akart szedni, akkor vehette volna a *fősört* és pedig így:

MŰVÉSZ-ÜNNEPÉLYT

RENDEZNEK

akkor helyén volna a rendeznek szó is verzálisból s eí-kerülhette volna azt is, hogy a helyesíráson erőszakot kövessen el, így:

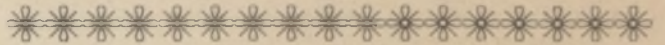
Művész-Ünnepélyt

RENDEZNEK

Valamely díszes műszedésben megengedhetjük magunknak, hogy a fősört — bárha nem is személynév — nagybetűvel szedjük, mert ez sokszor emeli a hatását a szedésnek; de egy közönséges reklám-körlevélnél határozottan kerüljük ezt; jöllehet, hogy a nagybetűk alkalmazása különös nyomatékot kölcsönöz, de a magyar helyesírás szabályai-ellenkezik.

Nézetem pedig az, hogy a jót, illetve a helyesét csak rendkívüli esetekben áldozzuk föl a *szépért*, nem pedig pusztá helytelen kedvtelésből.

K. S.

VEGYESEK.

Mai mellékletünk diszkrét színekben kivitt elegáns körlevelet ábrázol. Mint az impresszum is mutatja, *Hornyánszky Viktor* műintézteze szívességéből jutott ehhez lapunk, a ki már nem egyszer kedveskedett nekünk ilyen díszes kiviteiű munkával. Az elegáns, divatos betűk nagyon jól mutatnak a szépen elrendezett díszítés között és a könnyed színeket sehol sem ulti agyon a körzet nehézkessége, mint a hogy azt az ilyen, kerethe foglalt körleveleknél gyakran tapasztaljuk.

Kettős jubileum. A Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság személyzete e hó 10-én este ünnepelte két művezetőjének: *Bauer Ferencznek* és *Tanay Józsefnek* huszonöt-esztendő jubileumát. Bauer ennyi idő óta működik már a Részvénytársaságban, Tanay pedig huszonöt évvel ezelőtt lépett a nyomdászpályára. A csak szűk körre tervezett ünnepele nagyszabású ovációvá nőtte ki magát, s nemcsak a személyzet vett azon teljes számmal részt, hanem igen sok idegen is megtisztelte az ünnepelteket azzal, hogy együtt jubilált a személyzettel. A személyzet többféle kedves ajándékkal lepte meg az ünnepelteket, azonkívül az *Ébredés-dalkör* és a *Szakkör* választmányi tagjai is vettek emléktárgyakat szeretett elnöküknek. Az ünnepelelyen nemcsak díszes, de nagyszámú közönség vett részt, s bizony-bizony majd úgy nézett ki a kettős keskeny, de hosszú terem, mint egy »Megtelt« villamos kocsí. Vacsora után felolvasták az üdvözlő-táviratokat és az *Ébredés* két dallal, többen pedig humoros deklamációkkal tették élvezetessé a jól sikerült jubileumot.

Fénykép-kiállítás. A Fényképészek Köre által rendezendő fénykép-kiállítás november 1-től 9-ig a tudományos akadémia dísztermében tartatik meg. Az előjegyzések határideje október 8-án jár le.

Az első nyomdásztanoncz-szakiskola megnyitása — Kolozsvárt. E hó 15-én nyílt meg az első szakiskola az

erdélyi részek fővárosában, mintegy 38—40 tanulóval. Az iskola költségeit a város fedezi s *Gámn Zsigmond* iparkamarai titkár, *Kiss Sándor* keresk. akadémiái igazgató és *Ruzicska Gyula* szaktársunk fáradozásának a gyümölcse. A szaktanítással — mint halljuk — Ruzicskát bízták meg. No lám, még sem olyan nehéz dolog egy szakiskola alapítása, a mint némelyek hiszik. Csak akarni kell és megy minden, akáresak a karikaesapás!

A nyomtatványokra elrendelt bírói zár foganatosítása körül tapasztalt s olykor az ezen eljárás sikertelenségét eredményező késelem annak elrendelésére indította az igazságügyminisztert, hogy a nyomtatványok zár alá vétele iránt a bíróságnál tett indítványok haladék nélkül átszolgáltatandók a sajtóügyi vizsgálóbíróknak, illetőleg a sajtóbíróknak előadó bírójának s a bíróság, illetőleg a vizsgálóbíró a lehető legrövidebb idő alatt határozni tartozik az indítvány fölött, a mely határozat nyomban kiadandó. Midőn pedig valamely nyomtatvány bárhol az országban található példányainak zár alá vétele rendeltetik el, a továbbterjesztés mielőbbi megakadályozása érdekében a határozat egy-egy kiadvány fölterjesztendő a bel- és kereskedelemügyi miniszterekhez is azzal, hogy a rendelkezést a lefoglalás gyors foganatosítása végett nyomban közöljék a közigazgatási, illetőleg rendőri, esendőri és a postai hatóságokkal és közegekkel.

Az aszodi m. kir. javítóintézet nyomdája részére művezetőt keresnek a napilapok kishirdetéseiben. Az illetőnek a könyvkötői és könyvnyomtatói szakban tökéletesen jártasnak kell lenni, a miért aztán 500 ft évi fizetést és 50 ft lakbér-átalányt élvez. No, tessék pályázni, mert nem minden nap kínálkozik alkalom ily fényesen dotált állásra.

Adalék a cenzura történetéhez hazánkban. Baráti kézből vettük betekintés céljából a Nagyváradon nyomdászkodott Tichy-családnak egy 1839-ből származó szabadalomlevelét, melyben a Tichy János személyéhez kötött nyomdaüzetési jog fiára, Tichy Alajosra ruháztatik át. A hátyán előállított, szép réznyomatú czímlapot mutató, latin nyelvű szöveg nyolcz nagy quartoldalra terjed és a szokásos kikötéseket meg figyelemztetéseket tartalmazza a cenzura szabályainak betartása ügyében. Ezek a kikötések aztán alkalmat adtak nemes Bihar vármegyének, hogy a szabadalomleveléhez odaiktatott, magyar nyelven szerkesztett óvásban nyílt kifejezést adjon nézetének a gyűlöletes cenzura dolgában. A fölülte érdekes határozat következőképen szól: »Feloivastatván, — melybe ámbátor ugyan a' minden Törvény nélkül behozott ész szabadságát bilincsekbe tartó s' a' kor' kivánatihoz képpesti kifejlődést akadályozó Cenzura, melyet a' megye Rendei törvényesnek soha el nem ismervén, mint sérelmet több rendbeli követi utasításaikba meg szüntetni kívánták, meg említve van; — mindazonáltal azon édes reménytől vezéreltetve, hogy a' Nemzetnek a Cenzura eránti kérelme a sajtó szabadság eránt hozandó Törvényel orvosolva lesz, — jelenleg ezen óvás mellett e Királyi szabadíték levele ki hirdettetik. Költ az ezer nyolcz száz negyvenedik esztendő Bőjtmás hava 5-én stöbب napokon folytatva tartatott Tekintetes Nemes Bihar Vármegye Köz Gyűléséből. Aljegyző Stankovits György m. p.« Közli: F. K.

Tetty Nándor, a magyar könyvkereskedelem egyik legkiválóbb tagja, hosszas betegség után szeptember hó 26-án meghalt. Tetty a forradalom alatt lépett a könyvárusi pályára, melyet Edelmann Károlynál, Heckenast utódjánál kezdett meg. Innen külföldre ment, hogy alaposan kiképezze magát. Ráth Mór 1856-ban üzletet nyitván Pesten, hazahívta maga mellé, s irodalmunk akkori föllendülésében, mely a Ráth-féle üzlettel össze volt forrva, neki is része van. 1871-ben maga is üzletet nyitott, melyet azonban később a mostoha viszonyok folytán be kellett szüntetnie. Széleskörű szakismeretei folytán a könyvkereskedők őt mesterük-

nek, tanítójuknak tisztelték; az írók és az irodalmi közönség pedig műveltsége, irodalmi nagy tájékozottsága és szeretetre-méltó modora miatt kedvelte őt. Könyvkereskedelmünk magyarosítása neki sokat köszönhet s ő volt egyik alapítója és hosszú időn át titkárja a magyar könyvkereskedők egyletének.

Esti Újság cím alatt krajezáros hírlap jelenik meg e hó 13-ától kezdve. A 13 cicerő széles, négy hasábra osztott, garmond, borgisz és petitből szedett, tömör tartalmú újság igen jó benyomást tesz a szemlélőre, kár, hogy a *politikai napilap* szavakat nem a cím alá, hanem a baloldali ablak első sorául alkalmazták. Inkább szedték volna a fej fölé a »Szám 1 (egy) krajezár« helyébe és azt tették volna a »politikai napilap« helyére. Az is kár, hogy az első oldal hasábléniái nem érnek a fejhez, a belső oldalakon pedig a szöveg majdnem egészen az élő oldalczímhez tapad. Itt elkelt volna egy cicerő üres sor. Mäskülönben — mondjuk — nagyon tetszetős kis újság és egy krajezárért csupa ajándék. A Budapesti Hírlap nyomdájában készítik és szerkesztője Barna Izidor, a Pesti Napló egykori felelős szerkesztője.

A Magyar Könyvszemle most megjelent III. füzeté következő elismerő sorokban emlékezik meg Firtinger Károly *A magyar állam nyomdászati-történelmi térképe* című munkájáról: Azok mellett a több-kevesebb alaposággal és részletességgel megírott magyar dolgozatok mellett, melyek a hazai nyomdászati fejlődését tárgyalják, igen hasznos és dícséretes munka volt ennek a füzetnek összeállításása is, melynek főczélja, hogy »rövidke pillantást szenteljen a néhánha nehéz megpróbáltatásokon keresztülment hazai könyvnyomtató sajtó, kulturális haladásunk emez éppon nem utolsó helyen álló tényezője, nagy múltjának méltatására«. A lelkiismeretes szerző célját elérte, mert összehordott adatai minden fejtegetés nélkül is híven visszatükrözik a magyar sajtó közművelődési jelentőségét. Egynéhány bevezető sor és Hesz András budai nyomdájának ismertetése után sorba veszi a magyarországi városokat a nyomdák keletkezésének időrendje szerint. Mindössze név- és évszámhalmazt nyújt, csakhogy ebben a pontos és ügyes összeállításban a száraz adatok életet nyernek s beszédes hirdetőivé válnak a magyar szellemi fogékonyaság terjedésének. Az első csoportot a XV—XVII. századok alkotják, külön csoportot képez a XVIII. század, a XIX. század első fele s az 1850—1895-ig terjedő időszak. Ezenkívül egy fejezet feltünteti a horvátországi és szlavóniai könyvnyomtatás múltját és jelenét. Igen érdekes az a statisztikai rész is, melyben többek közt a hazánkban 1895-ben működött összes nyomdák pontos jegyzéke is foglaltatik. Figyelemreméltó adatokat tartalmaz továbbá azok a fejezetek, melyek a személyzeti viszonyokkal, a gyorsajtó elterjedésével s az egyleti és társadalmi ügyek ismertetésével foglalkoznak. S mindez tulajdonképen magyarázó szövege annak a pompás kivitelű térképnek, mely alkalmas jelzésekkel szemléltetően tünteti föl a könyvnyomtatásnak hazánkban való fokozatos térfoglalását.

Karlsbad, a világhírű esch furdöhely törvényhatósága szerződést kötött a stuttgarti Deutsche Verlagsanstalt nevű nyomdai vállalattal egy díszalbum előállítására céljából, mely művészi kivitelben, képben és írásban ismertetné meg a nagyközönséggel nevezett furdöváros életét és természeti szépségeit; azonkívül kötelezi magát a stuttgarti intézet időnként lapjában, az *Ueber Land und Meer* című ismert képes folyóiratban és ehhez hasonló francia és angol lapokban a metszvényeket és magyarázó szöveget közölni. Az album egyelőre ötezer példányban jelenik meg; a költségek fedezéséhez a karlsbadi városhatóság 6000 forinttal járul. Bécsi szakkörökben nagy a méltatlankodás a karlsbadi várostanács amaz eljárása fölött, hogy külföldi cézeggel lépett egyezsége a vállalat ügyében.

Az örmény sajtó. Az általános érdeklődés mellett, a mely az örmény kérdés iránt világszerte nyilvánul, érdekes lesz talán egyetmást az örmény sajtóról is elmondanunk, már csak azért is, mert az örményeknek, az összes keleti népek közt, a legtöbb politikai, irodalmi és kereskedelmi lapjuk van. Az első örmény lap, az Asztarar (Hirnök) már 1794-ben indult meg Indiában, a legfontosabb időszaki folyóirat, a Haiosdon azonban még csak 1846-ben jelent meg Örményországban. 1851-ben megszűnt és helyébe a Massis lépett. Ez most a legrégebb az Örményországban ez idő szerint megjelenő összes lapok közt. A legtöbb örmény folyóirat és ujság (hét) Konstantinápolyban jelenik meg. Legtekintélyesebb ezek közt, főleg irodalmi szempontból, a Hairenik (Haza) című napilap, mely a legszabadlelvűbb napilap hírében áll. Konstantinápoly mellett Smyrna áll a második helyen; az ott megjelenő örmény lapok sokkal többet közölnek a nyugoteurópai viszonyokról, mint a konstantinápolyiak, mert Smyrna gyakoribb érintkezésben is áll az egyes európai államokkal.

Politizáló levelező-lapok. Az orosz czári pár látogatása egészen felforgatta a szélsőségekre hajló francziák divatját. Most csak az szép, az kedves ottan, a min rajta van az orosz jelleg. Már a posta is az orosz-láz befolyása alatt senyved és úgy ünnepli az autokratát, hogy a levelező-lapokra rányomatta a czár és czárné arezképét és ez alatt a következő sorok olvashatók: »Souvenir de la visite de S. M. I. le Czar Nicolas et la Czarina Maria Feodorowna de Russie à la Nation Française 1896.«

Nyomatványoknak Oroszországba való szállítása. Mindazok az orosz nyelven készült nyomtatványok (könyvek, ripóratok, üzleti hirdetések stb.), melyeket külföldön állítanak elő, Oroszországba való bevitelük alkalmával adó alá esnek, azért az ilyen nyomtatványokat nem mint leveleket, hanem mint csomagokat tekintik és így is bíráknak el velök. (Ez az Egyesült-Államokban már régen így van.)

Mennyit költ az ánglius a hirdetésekre? A Dictionary of the Worlds Presse« legutóbbi száma kimutatja, hogy a londoni hírlapok és folyóiratok évenként kerek négyemillió font sterlinget vesznek be hirdetési díjak fejében. Ebből kitudnik, hogy a hirdetés értéke Londonban fejenként 1 sterlinget tesz ki. Bámulatos az is, hogy London összes lapjait összevéve a példányok száma évenként kitesz: 1500 milliót; természetesen az első helyet a Times foglalja el.

Az angol kormány évenként 300.000 font sterlinget (3,200.000 forintot) ad ki írószerekre és nyomtatványokra.

Érsek, a ki egyszersmind betűszedő. Dr. O'Reilley, a kit éppen most neveztek ki Adelaide(Dél-Ausztrália) érsekévé, a betűszedésnek mestere. A szükség napjaiban tanulta meg e fontos mesterséget és szorgalmasan gyakorolta is. Miután ugyanis a buzgó fiatal embert Dublinban pappá avatták, nyugoti Ausztráliába ment s ott egy katolikus lapot alapított. A vállalat finanziaális nehézségekkel küzdött, s hogy a nyomtatási költségek kisebbek legyenek, a kiadó maga tanulta meg a szedést. Csakhamar mesterré lett s néhány barátját is rábirta, hogy a szedésben segítségére legyenek. Néhány év múlva a papi szedőt Port Augusta első püspökévé s most Adelaide érsekévé nevezték ki.

Latin nyelvű ujság. Nem a vén Európában, hanem a különöségeket szomjazó Amerikában, még pedig Chicagóban jelenik meg rövid idő óta egy latin nyelvű ujság: *Praeco Latinus* (latin kikiáltó) címmel. A lapszemle *Prelum* címet viseli, az egyes rovatok pedig a következő latin felirásokkal ékeskednek: Könyv- és színi bírálat *Furculae Caudinae* (caudini járom); ujdonságok, vegyesek *Res diversae*; óvilági politikai események *Eventus orbis antiqui*; irodalom *Taberna litteraria*; szerkesztői üzenetek *Oracula praeconis*. — Kellene még az Európából átvándorolt nagyságok és hírességek számára is egy új rovatot nyitni: *Nemo propheta in patria sua* elnevezéssel.

Hírlapok a Sandwich szigeteken. Honoluluban egy reggeli és két esti ujság jelenik meg; ezenkívül van a sziget fővárosának egy hetenként kétszer megjelenő ujsága

és néhány heti és hónapi folyóirata. Egy napilap és egy hetilap japán nyelven jelenik meg, egy lapot kínai nyelven és egy másikat portugál nyelven adnak ki. A honolulu hivatalos lapot szedőgépekkel (?) szedik.

Japán nyomda Berlinben. Tudvalevő dolog, hogy a japán írás a kinaiból származott, a mely nyelv egyszótagú és az írás nem hang-, hanem jelírás. Minden fogalomnak egy jel felel meg. A kínai és japán szöveget felülről lefelé kell olvasni, a sorokat pedig jobbról balfelé helyezik el. A kínai irodalom a mely azonban már nagyrészt elévült, 50.000 jelet ismer, de azok nagyrésze ma már csak a szótárakban található. A bibliához, a melyben nagyon sok az ismétlés, mindössze csak 4500 jel szükséges. Ez a kínai írás a többszótagú japán nyelvre nem volt mindenütt alkalmazható, külön írásjeleket kellett teremteni és a kínai jeleken kívül szótagjeleket (hiragana és katagana) is használnak, a melyeket az igaz és névragok ábrázolására is alkalmaznak. A hiragana a kínai kurzív, a katagana 72—72 szótagot, illetőleg jelet tartalmaz, azonfelül még számos variánst. Ezekből is látható, hogy milyen nagy nehézséggel kell megküzdni egy kínai vagy japán nyomdának, a melynek már a berendezése is roppant előkészülteket feltételez. Nemrég a német államkinestár az egyetem keleti szeminariumával egyetértve rendezett be egy japán nyomdát. Ehhez a jeleket a *Tokyo Tsukiji Type Foundry* Tokióban, a kinaiakat a shanghaii *Presbyterian Mission Press*nél rendelte meg és a míg a betűk megérkeztek, három tehetséges fiatal embert a keleti nyelvekben annyira kitanítottatott, hogy azok képesek legyenek japánul s kinaiuul szedni. Hogy a szállított jegyeket, szám szerint százezeret, alkalmasan elhelyezzék, roppant nagy helyre volt szükség, mert azok egymás mellé helyezve 500 méter hosszúak. Lehetőleg követtek a kínai és japán nyomdák szokásait. Két szedő hat hétig dolgozott csak azon, hogy a jeleket beoszassa és rendbeszedje. Ennek megkönnyítése végett a szekrények oldalán számok vannak, a melyeknek jelentménye a következő: A kínai nyelvnek van 214 alapjele, úgynevezett osztálya, a melyeket egy tudós a tizenhetedik században rendezett és a melyek szerint a szótárak is rendezve vannak. Az első szám jelenti az alapjel. A második szám mutatja, hogy az illető jel hány vonásból áll. A százezer jel mintegy tízezerféle csoportba oszlik s ennek daczára a szedésnél csaknem mindennap találunk a kéziratban olyan jeleket, a melyek a szedőszekrényben nem találhatók és a melyeket azután a birodalmi nyomda vésnöki osztályában a kézirat szerint készítenek el.

Klasszikus Arany Biblia cím alatt páratlanul fényes díszmunka van sajtó alatt. A mű két hatalmas folió kötetből fog állani. Az első kötetet *Dedek Crescens Lajos*, a második kötetet *Hock János* írja. A három színben nyomott díszmunkához, melynek címlapja mintegy 20 színt tüntet fel s a legszebb Corvin-kódex után készült, 128 színes műmelléklet és igen gazdag kivitelű családi krónika járul. A műmellékletek *Rubens*, *Rembrandt*, *Michel Angelo*, *Carlo Dolci*, *Champagne*, *Veronese* stb. klasszikus műveit mutatják be teljesen hű és igaz másolatokban. Az első kötet, melyen már nagyban dolgoznak a Pallas-műintézetben, még karácsony előtt megjelenik.

Ezer év meseköltése. *Benedek Elek* nagy könyvéből, az ötkötetes *Magyar Mese- és Mondavilágból* három füzetet (44—46.) kaptuk egyszerre *Széchy Gyula* szép rajzaival s így az 50 füzetre tervezett könyvből még csak négy füzet van hátra. A most megjelent füzetekben épp úgy megtaláljuk *Benedek* mesemondó képességének általánosan ismert jeleségeit, mint az előző füzetekben. Mesék és mondák váltják fel egymást e füzetekben is s *Benedek* mesemondó kedve, elevenége a nagy mű végefelé nem hogy lankadna, sőt inkább emelkedni látszik. Ugy irodalmi, mint nyelvi és pedagógiai szempontból örökbecsű munka e könyv, méltó arra, hogy minden háznál meglegyen. A *Magyar Mese- és Mondavilág* egy füzetének ára 25 kr., tízfüzetenként előfizetve 2 frt 50 kr., de kapható díszes kötésben is az eddig megjelent négy kötet, kötetenként 3 forintjával a kiadó Athenaeumnál és minden könyvesboltban.

Ács Mihály síremlékére

lapunk kiadóhivatalába október hó 18-áig a következő adományok folytak be:

Egyesektől: Mayer Rezső (Nagy-Bécskerék) 5 frt, Debreczeni városi nyomda személyzete, Gyöngyösi Sándor 2 frt, Strauch Alajos 1 frt, Novitzky N. L. 50 kr.; összesen 10 frt 50 krajczár.

Csokonai-nyomda (Debreczen): Somos Árpád 1 frt, Hopp István 30 kr., Popper Dezső, Nagy István (gyűjtő), Benedek Sándor, Szabó Miklós, Széll Sándor, Karabélyos Zoltán, Szabó József, Nagy Gyula, Varga János, Ehrenfeld Zsigmond, Takács Sándor, Morvay Zoltán, Vesszősi József, Fazekas Gábor 20 kr.; összesen 4 frt 10 kr.

254. sz. év (Kolozsvár): Ruzicska Gyula 1 frt, Kilyén Lajos, Venkovics Károly, Szabó Pál 30 kr., Ilyés Ferencz 25 kr., Kiss Mihály, Hell Albert, Szabó Ferencz 20 kr.; összesen 2 frt 75 kr.

625. sz. év (Brózsza): K. K. 1 frt, Bujnovszky Rezső (gyűjtő), Schwarz J. István 50 kr., Bujnovszky Nándor 20 kr., Almássy, Rosenfeld Samu I. 10 kr.; összesen 2 frt 40 kr.

777. sz. év (Márkus-nyomda): Salamon József 2 frt, Stalla Márton, Buzsitzky István (gyűjtő), Goldstein Ármin, Mátyus Jenő, Pollák Béla, Fürst Vilmos, Neuhäusler Vilmos 1 frt, Gang Károly, Weisz Samu, Pollacsek József, Wartmann Arnold, Varga Miksa, Stöckl Mihály, Kuhn Kornél, Kemel-hár Simon, Horn Sámuel, Agnelly Béla, Schinkovits Ferencz, Stalla József, Breuer Mór 50 kr., Stroh Lajos 30 kr.; összesen 15 frt 80 kr.

Befolyt tehát összesen — a múlt számunkban kimutatott 476 frt 05 krajczárral együtt — **511 frt 60 kr.**

HIVATALOS RÉSZ.

Tisztelettel kérjük a t. házipénztáros urakat, hogy a tagsági díjak beszédésnél a lehető legnagyobb szigorú és buzgóságot fejtsek ki. (A ki két hónappal hátralékban van, az nem kap Grafikai Szemlét.) A beszédett tagdíjakat az üzletben alkalmazott összes szakköri tagok névjegyzékének kíséretében, tekintet nélkül arra, hogy fizettek-e vagy sem mindnyájan, küldjék direkte vagy postán, vagy pedig Wolf Antal egyleti küldöncz utján Rencsisovszky Ferencz szakköri pénztárhoz (VII., Kerepesi-út 64., III. 32.) lehetőleg minden hó 12—15-ig.

Figyelmeztetés. Esetleges visszaélések elkerülése végett a *vígszínházi utalványokat* (darabonkint 1 krért) ezután csakis a *havi nyugta felmutatása mellett* kaphatják a Szakkör tagjai. Egy-egy tag egyszerre legfeljebb *csak öt utalványt vehet*. Utalványok kaphatók *Rencsisovszky Ferencz*-nél (VII., Kerepesi-út 64. sz., III. 32.). *Novitzky N. Lászlónál* (anyaegylet) és *Tichy Ákosnál* (Részvénynyomda).

Figyelmeztetés. Választmányi határozat értelmében *Évkönyvre* csak azok a tagok tarthatnak igényt, kik legálább ez évi *augusztus hó* óta tagjai a körnek és a kik tagsági illetékeket bezárólag *november hóra* is már lefizették. Az a tag, ki két hónappal van hátralékban, *Évkönyvet nem kap*.

A Szakkör t. tagjait kérjük, hogy mindennemű *kondícióváltozást*, úgy az *abba való be-*, mint *kilépést haladéktalanul* adjanak tudtul a Kör *pénztárosának*, mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a czélra egy egyszerű levelezőlap.

Szeptember hóban a következő üzletek fizettek tagsági díjat: Államnyomda 2.70, Athenaeum 6.90, Buschmann 1.—, Corvina 3.—, Czettel és Deutsch 1.50, Egyetemi nyomda 3.—, Franklin 8.70, Garai —.60, Hamburger és Birkholz —.90, Hornyánszky —.—, Hungária —.—, Kosmos —.90, Községi nyomda 2.10, Légrády 6.90, Magyar nyomda —.—, Márkus —.—, Nagy Sándor —.—, Neumayer —.90, Neuwald —.60, Pátia 1.50, Pallas 8.70, Posner —.—, Pester Lloyd —.—, Pressburg —.60, Részvény 8.—, Wodianer 1.20, — Egyesek: Gelberger M. —.30, Kerekes J. —.30, Csutor E. —.30, Müller Mór —.30, Danielisz Lipót 2.70, Strauch Alajos 2.70, Szöllösy Mihály 2.70, Neufeld Mór 2.—, Hanna Károly —.60, Feldmann I. Pál —.30, Holicsovics Mihály —.30.

Kedvezményes jegyek a Vígszínházba. A Vígszínház igazgatósága Körünk megkeresésére a következő, igen mérsékelt helyárakat engedélyezte:

Földszinti támlásszék	IX—XII. sor	...	...	80 kr.
»	XIII—XVI. »	...	...	70 »
I. Erkély	II—V.	»	...	80 »
I. »	VI—XI.	»	...	50 »
II. » zártszék	I.	»	...	60 »
II. »	II—IV.	»	...	40 »

Bemutató és rendkívüli előadásokra nem érvényesek.

A váltandó jegy, kelet és ár tintával irandó ki és csak aznapra érvényes, melyre kiállitva lett.

Minden jegyre külön utalvány kell. Utalványok váltásánál az utolsó tagsági nyugta felmutatandó.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Több gyűjtőnek. Az íveket megkaptuk, de a pénzt még nem. Ezt csak pénteken kézbesíti majd a posta, azért ezeket az összegeket már csak utólag, jövő számunkban nyugtázzuk.

R. Gy. urak, Kolozsvár. A felajánlott ismertetést szívesen fogadjuk.

Egy budapesti. Tessék az összeget beküldeni. Utánvétet senkinek sem küldik az Évkönyvet. Különben az 1897-iki majd csak december elején jelenik meg, most még nem kapható.

Nyomdavezetői állást keres egy 40 éves, nős, a könyvnyomdászat minden ágában teljesen jártas, tanult könyvnyomdász, ki elsőrendű üzletekben számos éven át működött mint üzletvezető. A kiadóhivatali és irodai teendőket, valamint papirkereskedést is képes kezelni. Címe megtudható e lap kiadóhivatalában.

Kerestetik egy **szedő-gépmester**, ki e szedés minden ágában jártas, a nagy gyorsajtón és amerikai dolgozni képes. Cím a kiadóhivatalban.

A GRAFIKAI SZEMLE

ELŐFIZETÉSI ÁRA:

egész évre 2 frt = 4 korona,
félévre 1 frt = 2 korona.
Egyes szám ára 20 kr. =
40 fillér.

Az egyes számok nyomdánkenti elárúsításával a fővárosban KUBIN J. kolportőr van megbízva.

HIRDETÉSEK ÁRA:

egész oldal 12 frt 24 kor.,
féloldal 7 frt 14 korona,
negyed oldal 4 frt = 8 kor.,
nyolcad oldal 2 frt 50 kr.
5 korona.

Tizenkétszeri közlésnél 30, hatzori közlésnél 15% engedtetik.

A lap papírosa a hermaneczi papirgyárból. — Szövegbetű az Első Magyar Betűöntőde-Részvény-Társaságtól.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V. ker., Hold-utca 7. sz.

Kiadó-tulajdonos: a Könyvnyomdászok Szakköre.

Felölös szerkesztő: TANAY JÓZSEF. * Főmunkatárs: BAUER JÁNOS M.

Nagy választékot tart a legkülönfélébb
célszerű és divatos

Könyv- és Czimbetűkből.

Elvállal igen jutányos áron egész
nyomdai berendezéseket.

FISCHER ÉS MIKA

**BETŰ- ÉS TÖMÖNTŐDE
BUDAPEST
VII., Király-utca 83. sz.**

Folytonos készletben tart szerb és
héber betűket, körzeteket és kizá-
rásokat, nyomdai szerelvényeket,
betűszekrényeket és állványokat,
a leggyorsabban készítve és legjobb
minőségben kiállítva.

Cs. és kir. szab.

HERMANETZI PAPIRGYÁR

— RAKTÁRA —

Budapest, V. ker., Arany János-utca 8. sz.

(Alapított 1829. évben).

Levél-, könyv-, nyomda-, boríték-,
író-, karton-, rajz-, csomagoló- és
göngypapírok.

Merített író-, okmány- és könyvpapírok.

Másoló-, selyem- és virág-selyempapírok.

Itatós-, szűrle- és mindennemű
merített nyomdapapírok.

Mindennemű lemezek stb. Papirzacskógyár.

Géplevélboríték * Gyászlapok

Névjegy-karton

Gyári főraktár Magyarország részére:

GOLDZIEHER GÉZA

BUDAPEST

V. kerület, Arany János-utca
20. szám alatt.

A MYRTLE MARK kapható minden papírkereskedésben.

Legjobb és legkitünőbb
minőségű

Papíráruk.

GESCHÜTZT.

Myrtle
Mark

DEPOSÉ

Ateliers für Zinkätzung
u. Holzschnitt

SCHRIFTGIESSEREI +
Stereotypie
Galvanoplastik

Julius Klinkhardt

LEIPZIG
und WIEN.

Messinglinien-Fabrik
UTENSILIEN-HANDLUNG
Fachschlerei o. Gravier-Anstalt.

ELSŐ MAGYAR
Könyvnyomdai Szakasztalos

BÖLE JÓZSEF

BUDAPEST, VIII. Vas-u. 7. vagy Stáhly-u. 1.

Elvállal mindennemű
épület- és butorasztalos-munkát.

*Javítások elfogadjatnak és pontosan
eszközölnének.*

Könyv- és könyvnyomdai
festékek gyára.

WÜSTE F.

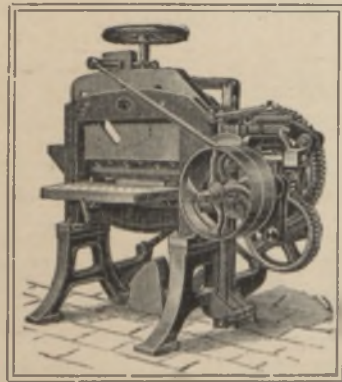
— BÉCS —

I., Kolowratring 9. szám.

GYÁRT: Fekete és színes, kő-
és könyvnyomdák részére,
valamint réznyomáshoz szük-
séges mindennemű és színű
festékeket,
hengeranyagot
és
firniszt.

Papírvágógép.

Különlegesség 1855 óta

GÉPEK

a papírpap

minden ágazata részére.

700 munkás!

A gyár évenként 3700
gépet készít.

KRAUSE KÁROLY gépgyára
LIPCSÉBEN.

Raktáros és képviselő: **DESSAUER ÉS MÁRKUS** Budapest, Lázár-utca 13.

Szám	Vágáshoz- szükség- űség	Vágásmaga- ság	Árak				
			kősi hajtásra	mótor- hajtásra	Ün- relelő	Végásmu- tató	
			M á r k a				
			cm.				
AB	50	18	425	550	150	100	80
AB a	55	18	485	610	160	105	80
AC	60	14	575	700	175	110	85
AC a	65	14	650	775	185	115	85
AD	71	17	740	865	200	120	90
AD a	78	17	825	950	220	125	90
AE	89	18	950	1075	240	125	95
AE a	91	18	1050	1175	250	130	95
AF	95	19	1150	1275	260	135	100
AF a	100	19	1250	1375	280	140	100
AG	108	20	1400	1525	315	145	105
AG a	118	20	1500	1625	325	150	105
AH	120	21	1600	1725	340	155	110
AH a	140	21	1850	2075	385	160	115
AJ	100	22	2275	2400	300	180	120
AZ	210	17	—	4700	500	200	—

Beleértve két jómínőségű kést, két vágó-
léczet, csavarkulcsot és olajkannát.
Ismételendőknak engedmény.

WEINWURM ANTAL

fényképész,

első magyarországi chemi-
graphiai műintézete.

Budapest, Károly-u. 3.

Készít mindennemű horganyedzésű duczot autotypia, phototypia, chemigraphia és chromotypia útján. Alaprajzok, térképek, hálózatok fotolithografia útján a legjutányosabban s pontosan sokszorosíthatnak.

Külön berendezés háson kívül fényképfelvétele.

Rust J. H. és Társa

BETŰÖNTÖDÉJE ÉS MŰSZAKI GYÁRA
BÉCS, V. KER., GRIESGASSE 10.

Nyomdai teljes felszerelések, bármilyen nyelvű betűk, körzettek, ékítmények, rézleániák és vignetták.

Különítelve a császári sas használati jogával. — Mérsékelt árak.
Különítelve: Bécs, Berlin, Páris, M. m. Frankfurt, Nürnberg stb.

Államilag kedvezményezett

ELSŐ MAGYAR KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR.

47.004. és 53.406.
sz. osztrák-magyar
szabadalmak.

Kurzweil János és Társa

Különítelve:
Temesvár 1891.
Philippopol 1892.
Orsz. Ipar-Egyes.
1892.

GYÁR:

Budapest

IRODA ÉS RAKTÁR:

IX. ker., Márton-uteza 19.
Vendel-uteza 17.

V. kerület, Hold-uteza
23. szám.

Készít legjobb minőségű

ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle színes festéket.

KOROMÉGETÉS.

KÉNCZÉK. BRONZOK.

Telefon 270.

Patent gelatin-hengeranyag.

Szedősorzó igazítható feszítővel, szabadalmazott
saját találmány.

Szükség esetén

Postapapírokban: fehér és színes, Bankpost, ivrét, negyed és nyolczad alakban, vonalozva és koczkázottan;

Író és fogalmazó papírok: irodai, posta és minden alakban;

Okmány- és könyvpapírok;

Nyomató papírok: famentes, közéleti és közönséges, újságok, folyóiratok és könyvek, zeneművek és könyvrendelési munkák részére;

Illustrációk nyomtatására szolgáló papírok amerikai módon előállítva: díszművek, fény- és színnyomatok, metszetek részére;

Színes papírok: borítékok, falragaszok, újságmellékletek stb. számára;

Karton-papírok: fehér, színes és levelezőlapkarton a legnagyobb választékban;

Rajzpapírok: tekeresek és ívekben;

Itató- és szürlepapírok;

Csomagoló és göngyölő papírok: minden czélra;

Fénylemezek (posztónyírólemezek) és mindennemű

Lemezekben kérem szíves megbízásaival hozám fordulni.

MOIRET F. ÖDÖN

PAPIRNAGYKERESKEDÉS
ÉS GYÁRI PAPIRRAKTÁR

Budapest, V. kerület, Gyapju-uteza 6. szám.

Roeder Gusztáv és Tsai

es. és kír. szab. Marschendorfi papírgyár raktára
és képviselősége.

»Steyrermühl«

papírgyár és kiadótársaság Aichberg-Steyrermühle
képviseletősége és raktára.

Wörner J. és Társa

Gépgyára és Vasöntödéje Budapesten

KÉSZIT:

Egyszerű gyorsajtókat, 2 vagy 4 festék-dörzsölő hengerrel.

Kétszint nyomó gépeket, 2 festékszerkezettel, 2 vagy 4 festékdörzsölő hengerrel.

»Hungaria« accidenz-gyorsajtókat.

Tégelynyomású gyorsajtókat.

Önműködő késköszörülő-gépeket.

Aranyozó-, dombornyomású- és kivágó-sajtókat.

Csomagoló- és simító-sajtókat.

Papírvágó- és papírfúró-gépeket.

Könyvrendelési gyorsajtókat.

Könyvrendelési kézisajtókat.

Tömöntödei berendezéseket.

Transzmisszió-telepeket.

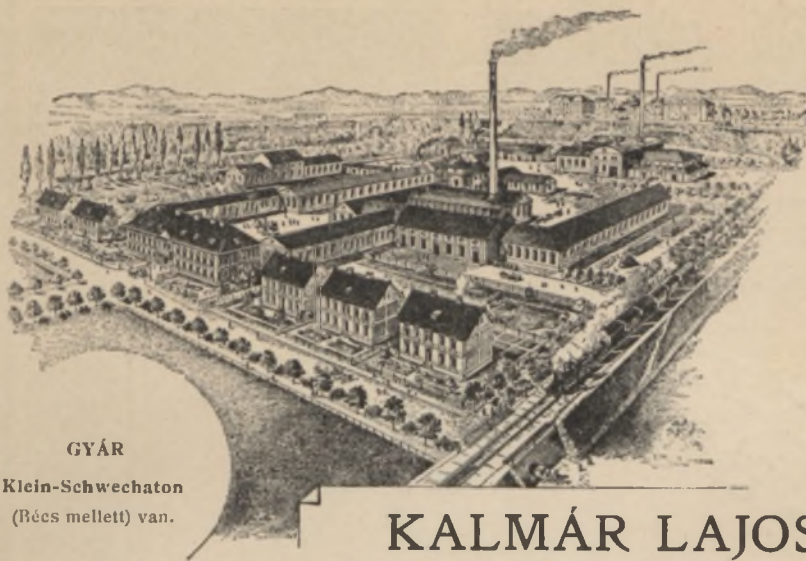
Körforgású nyomógépeket

újságok, könyvek és illusztrált művek egy- és többszínbeni nyomására, tökéletesített tölcser- és körbenforgó keshajtógató készülékkel.

Használt gyorsajtók

alaposan kijavítva és átalakítva, jóállás mellett jutányos árért eladóak.

GYÁR

Klein-Schwechaton
(Bécs mellett) van.

Könyv- és könyvmdai festékgár

Schiff, SrpekKÖZPONT:
BÉCS & Comp.

I., Lothringerstrasse 3.

Koromégetés Kenczefőzés
Hengeranyag.A gyártmányok védjeggyel vannak
ellátva.A cég budapesti
kizárólagos képviselője és raktáraBUDAPEST
VII. ker., Dohány-utca 10. szám.

TELEFON 50-63.

KALMÁR LAJOS**Figyelmeztetés.**

A nyomdákban a hengerek át- és újjáöntése gyakran szükségessé válik, miért is bátorkodunk a t. nyomdatulajdonosoknak legkitűnőbbnek elismert hengeranyagainkat a következő árak mellett ajánlani:

»Austria« extra kgja	1	frt	80	kr.
» prima »	1	»	50	»
»L« hengeranyag »	1	»	25	»

Fenti árak franko házhoz szállítva értendők. — Bátorkodunk a t. nyomdatulajdonosok becses figyelmét különösen »L« hengeranyagunkra felhívni, mely úgy kitűnő minősége, mint olcsó ára által előszeretettel használtatik.

Mintákkal bármikor kívánatra díjmentesen szívesen szolgálunk.

Könyvnyomda-eladás.

A milléniumi kiállítás sokszorosító-pavillonjában egy teljesen ujonnan berendezett könyvnyomda, mely dúsan van felszerelve a legújabb betűkkel és rézléniákkal, nemkülönbén állványok, betűszekrények (kettős fenéssel, porelkülönítésre), u. m. az ugyanott működő különféle nagyságú gyorsajtók, f. é. október hó 30-án történendő átvételre jutányos áron eladatnak.

Bövebb értesítést ad

AZ ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPESTEN

VI. kerület, Desseuffy-utca 32. szám.

Ólomzárnyártás

Bélyegzőmetszés

Tömöntőde, Galvanoplasztika, Rézléniagyártás

Telefon 450. sz.

Mechanikai

műhely

ELSŐ MAGYAR

BETÜÖNTŐDE RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

BUDAPEST

VI., Desseuffy-uteza 32.

VI., Desseuffy-uteza 32.

Egész nyomdai berendezések ♦ ♦ ♦
jutányosan és gyorsan foganatosíttatnak.

Folyton dúsz raktárt tart magyar, német, horvát, szerb, román
és bolgár ékezetű

Könyv- és Czímbeűkben

továbbá

Körzetek, Rézléniák és Kizárásokban,

**A legkülönfélébb ékitmények és egyéb nyomdai
felszerelésekben.**

E lap szövege az öntőde betűvel nyomatott.

SAS ÉS BAUER *

A CS. KIR. SZAB.

PITTENI PAPIRGYÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG RAKTÁRA

* * * + + * BUDAPEST VI., Teréz-körút 36.

Budapest, a postabélyeg kelle.

T. cz.

án szerencsénk ezennel becses tudomására hozni, hogy mai napon

FREI ÉS STIEBER UTÓDAI

bécsi chromo- és műnyomópapir-gyárnak

képviselőt és dúsan felszerelt raktárát Budapest és a magyar szent korona országainak területére átvettük.

Ez alkalommal bátorkodunk becses figyelmét gyárunk kitűnő minőségű

* MŰNYOMÓ-PAPIRJAINA *

(ILLUSTRATIONS-KUNST-DRUCK)

felhívni, melyet korunk legújabb vívmányú gépeinek beszerzésével egy ehhez külön előállított finom famentes anyagból készít, és rendkívüli alkalmasságuknál fogva, könyv- és könyomdai czélokra, a külföld hasonnemű gyártmányaiival bátran felvehetik a versenyt.

Raktárunkon lévő fajokból egyidejűleg mintagyűjteménnyel szolgálunk, de ezeken kívül bármily alakú és súlyú papirokkal a legrövidebb idő alatt szolgálhatunk.

Igen kérjük az általunk mondottakról egy próba által meggyőződni, és maradunk nagyrabecsült rendeléseit várva

kiváló tisztelettel

Sas és Bauer.

Ezen körlevél raktárunkon lévő
3130. számú műnyomó-papirra
van nyomva.